

ПРАМЕЖКАВАЯ СПРАВАЗДАЧА
26 жніўня – 16 верасня 2015 г.

22 верасня 2015 г.

I. РЭЗІЮМЕ

30 чэрвеня Палата Прадстаўнікоў прызначыла дату выбараў Прэзідэнта на 11 кастрычніка. Прэзідэнт выбіраецца на пяцігадовы тэрмін. У выпадку, калі ніводзін з кандыдатаў не набірае абсалютнай большасці галасоў у першым туры, на працягу двух тыдняў праводзіцца другі тур паміж двума кандыдатамі, якія набралі найбольшую колькасць галасоў. Дзеючы Прэзідэнт займае сваю пасаду з 1994 года. Ён удзельнічае ў гэтых выбарах ў якасці кандыдата.

- Правядзенне прэзідэнцкіх выбараў рэгулюецца галоўным чынам Канстытуцыяй і Выбарчым кодэксам. Пасля парламенцкіх выбараў 2012 года было ўнесена некалькі паправак, якія датычаліся пераважна дзейнасці СМІ і фінансавання выбарчай кампаніі. Нягледзячы на гатоўнасць беларускіх уладаў да супрацоўніцтва пасля выбараў, гэтыя змены не закранулі галоўных рэкамендацыяў АБСЕ/БДПЧ.
- На сённяшні дзень трохузроўневая сістэма выбарчых камісій на чале з Цэнтральнай Выбарчай Камісіяй (ЦВК) працуе без парушэння ўстаноўленых законам тэрмінаў. Члены тэрытарыяльных і ўчастковых выбарчых камісій (ТВК і УВК) таксама былі прызначаныя ў тэрмін. Прадстаўнікі, вылучаныя незалежнымі арганізацыямі грамадзянскай супольнасці і палітычнымі партыямі, у большыні выпадкаў не былі зацверджаныя ў якасці членаў выбарчых камісій.
- Грамадзяне, дасягнуўшыя да дня выбараў 18 год, маюць права прагаласаваць на ўчастку па месцы сваёй рэгістрацыі (пастаяннага альбо часовага пражывання). Падрыхтоўкай спісаў выбаршчыкаў займаюцца УВКі на падставе інфармацыі, прадстаўленай мясцовымі ўладамі. Адзінага спісу выбаршчыкаў не існуе, і на сённяшні дзень ЦВК не апублікавала дадзеныя аб агульнай колькасці напярэдадні зарэгістраваных выбаршчыкаў. Уключэнне выбаршчыкаў у спіс дапускаецца як да, так і непасрэдна ў дзень выбараў.
- Кандыдатамі ў прэзідэнты могуць быць грамадзяне Рэспублікі Беларусь па нараджэнні не маладзей за 35 гадоў, якія пастаянна жылі на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь на працягу апошніх дзесяці гадоў. ЦВК былі зарэгістраваныя восем ініцыятыўных групаў па збору подпісаў у падтрымку патэнцыйных кандыдатаў. 10 верасня чатыры кандыдаты ў прэзідэнты былі зарэгістраваныя ЦВК. Упершыню ў барацьбе за пасаду прэзідэнта ўдзельнічае жанчына.
- Перадвыбарчая агітацыя афіцыйна распачалася 10 верасня і, збольшага, праходзіць не заўважанай. Некалькі былых кандыдатаў у прэзідэнты выказалі заклапочанасць у сувязі з працэсам рэгістрацыі кандыдатаў.
- Станоўчым крокам пасля вызвалення некалькіх палітычных вязняў у 2014 г. стала памілаванне Прэзідэнтам яшчэ шасцярх палітычных вязняў у жніўні 2015 г., у тым ліку былога кандыдата на пасаду прэзідэнта. Другі былы кандыдат у прэзідэнты, які вярнуўся у

Беларусь 8 верасня, застаецца пад следствам за меркаваны ўдзел у акцыях пратэсту пасля выбараў 2010 г.

- У медыя-прасторы дамінуюць дзяржаўныя СМІ, аднак некаторыя незалежныя інфармацыйныя рэсурсы даступныя ў сетцы Інтэрнэт. Пачынаючы з 14 верасня ўсім кандыдатам на роўных умовах прадастаўлены бясплатны эфірны час у дзяржаўных СМІ. Тэлевізійныя дэбаты паміж кандыдатамі прызначаны на 3 кастрычніка.
- Скаргі могуць падавацца ў выбарчыя камісіі, суды альбо Генеральную Пракуратуру, аднак існуе абмежаванне кола асоб, маючых права звяртацца са скаргай, у залежнасці ад прадмета скаргі. Некаторыя рашэнні выбарчых камісій, у тым ліку аб выніках выбараў, не могуць быць абскарджаныя. На 11 верасня было пададзена 168 скарг па пытаннях меркаваных парушэнняў працэсу збору подпісаў і фарміравання выбарчых камісій.

II. УВОДЗІНЫ

У адказ на афіцыйнае запрашэнне ўладаў Рэспублікі Беларусь і ўлічваючы рэкамендацыі Ацэначнай Місіі, якая дзейнічала 14-17 ліпеня, Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека АБСЕ (БДПЧ/АБСЕ) разгарнула дзейнасць Місіі па назіранні зы выбарамі (МНВ) 26 жніўня.¹ МНВ БДПЧ/АБСЕ, на чале з паслом Жакам Форам, складаецца з асноўнай каманды з 13 экспертаў, якія знаходзяцца ў Мінску, і 36 доўгатэрміновых назіральнікаў, размеркаваных па рэгіёнах краіны, з 21 дзяржавы-ўдзельніка АБСЕ. Дзяржавы-ўдзельнікі АБСЕ атрымалі запыт аб накіраванні 400 кароткатэрміновых назіральнікаў для ажыццяўлення назірання за працэсамі датэрміновага галасавання, галасавання, падліку галасоў і падвядзення вынікаў галасавання.

III. АСНОЎНАЯ ІНФАРМАЦЫЯ

Беларусь з'яўляецца прэзідэнцкай рэспублікай, дзе глава дзяржавы валодае шырокім колам паўнамоцтваў. Дзеючы Прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка займае дадзеную пасаду з 1994 г. і балатуецца на пяты тэрмін запар.² Партыйная сістэма застаецца слабой; нягледзячы на падачу некалькіх заяваў аб рэгістрацыі, з 2000 года не было зарэгістравана ніводнай новай партыі. У выніку парламенцкіх выбараў 2012 г. толькі пяць кандыдатаў, вылучаных палітычнымі партыямі, атрымалі месца ў Палаце прадстаўнікоў, якая складаецца з 110 дэпутатаў, усе з якіх лічацца прыхільнікамі дзеючай улады.

Станоўчым крокам пасля вызвалення некалькіх палітычных вязняў у 2014 г. стала памілаванне Прэзідэнтам яшчэ шасцярых палітычных вязняў у жніўні 2015 г., у тым ліку былога кандыдата на пасаду прэзідэнта. Другі былы кандыдат у прэзідэнты, які вярнуўся ў Беларусь 8 верасня, застаецца пад следствам за меркаваны ўдзел у акцыях пратэсту пасля выбараў 2010 г.

IV. ВЫБАРЧАЯ СІСТЭМА І ПРАВАВАЯ БАЗА

Прэзідэнт выбіраецца на пяцігадовы тэрмін. Выбары праводзяцца ў два туры па мажарытарнай сістэме. Калі ніводзін кандыдат не набірае больш за 50% галасоў у першым туры, то на працягу двух тыдняў праводзіцца другі тур паміж двума кандыдатамі, якія набралі найбольшую колькасць галасоў. У другім туры кандыдат павінен таксама атрымаць больш за

¹ Папярэднія справаздачы БДПЧ/АБСЕ па Беларусі даступныя па спасылцы <http://www.osce.org/odihr/elections/belarus>.

² Змены і дапаўненні ў Канстытуцыю 1994 г. былі ўнесеныя два разы ў выніку рэфэрэндумаў: у 1996 г. былі пашыраныя паўнамоцтвы прэзідэнта, у 2004 г. абмежаванне займаць пасаду прэзідэнта два тэрміны было скасавана.

50% галасоў. Акрамя таго, у абодвух турах для прызнання таго, што выбары адбыліся, яўка павінна складаць больш за 50% выбаршчыкаў.

Асноўнымі крыніцамі, якія рэгулююць выбарчы працэс, з'яўляюцца Канстытуцыя і Выбарчы Кодэкс.³ Прававая база не змянілася істотна ад моманту мінулых прэзідэнцкіх выбараў, а ў папярэдніх справаздачах БДПЧ/АБСЕ было выяўлена, што яна недастаткова забяспечвае прытрымліванне міжнародных стандартаў і абавязацельстваў у рамках АБСЕ падчас правядзення выбараў.⁴

Пасля парламенцкіх выбараў 2012 года было ўнесена некалькі паправак, якія датычыліся пераважна дзейнасці СМІ і фінансавання выбарчай кампаніі. Нягледзячы на гатоўнасць беларускіх уладаў да супрацоўніцтва пасля выбараў, гэтыя змены не закранулі галоўныя рэкамендацыі АБСЕ/БДПЧ.⁵ Сярод іншых, заўважаныя недахопы ўключаюць у сябе нясныя правілы фарміравання выбарчых камісій і ажыццяўлення працэса праверкі подпісаў ТВКамі, а таксама недастатковасць працэсуальных гарантый пры падліку галасоў і падвядзенні вынікаў галасавання, уключаючы адсутнасць патрабавання публікацыі вынікаў выбараў, дэталізаваных па ўчастках. У дадатак, закон пазбаўляе права галасаваць грамадзянаў, якія знаходзяцца ў месцах папярэдняга зняволення, а таксама прадугледжвае адмену рэгістрацыі кандыдатаў за шэраг парушэнняў заканадаўства.

V. ВЫБАРЧЫЯ КАМІСІІ

Падрыхтоўка і правядзенне выбараў ажыццяўляецца трохузроўневай сістэмай выбарчых камісіяў, якая складаецца з ЦВК, 153 ТВК і 6129 УВК. Пры дыпламатычных прадстаўніцтвах за межамі Рэспублікі Беларусь было сфарміравана 49 УВК.

Цяперашні склад ЦВК быў сфарміраваны ў 2011 г. на пяцігадовы тэрмін. ЦВК з'яўляецца адзіным пастаянна дзеючым выбарчым органам. Шэсць з дванаццаці членаў ЦВК прызначаюцца прэзідэнтам, у тым ліку старшыня, і шэсць – выбіраюцца Саветам Рэспублікі з кандыдатур, рэкамендаваных сумеснымі рашэннямі абласных і Мінскага гарадскога савета дэпутатаў і выканаўчых камітэтаў. У цяперашні момант чацвёра членаў ЦВК, уключаючы старшыню, – жанчыны. На сённяшні дзень ЦВК прытрымліваецца ўсіх, вызначаных законам, тэрмінаў па ажыццяўленню тэхнічнай падрыхтоўкі да выбараў.⁶ ЦВК выдала метадычныя рэкамендацыі і вучэбныя матэрыялы для членаў УВК і ТВК. Па стане на 15 верасня ўсе рашэнні ЦВК былі прынятыя адзінагалосна.

У склад ТВК можа ўваходзіць ад 9 да 13 членаў, у склад УВК – ад 5 да 19 членаў.⁷ Палітычныя партыі, грамадскія аб'яднанні, працоўныя калектывы і групы з дзесяці выбаршчыкаў могуць вылучаць сваіх кандыдатаў у склад ТВК і УВК. Члены камісіі павінны пражываць на тэрыторыі, замацаванай за адпаведнай камісіяй. Не менш за адну траціну членаў ТВК і УВК павінна быць вылучана палітычнымі партыямі і грамадскімі аб'яднаннямі, дзяржаўныя служачыя могуць складаць не больш за адну траціну членаў камісіі, у склад кожнай камісіі не

³ Дадатковымі крыніцамі рэгулявання з'яўляюцца Закон «Аб сродках масавай інфармацыі» 2008 г., Закон «Аб масавых мерапрыемствах» 1997 г., Грамадзянскі працэсуальны кодэкс 1999 г., адпаведныя палажэнні Крымінальнага кодэкса 1999 г., Кодэкс аб адміністрацыйных парушэннях 2003 г., Закон «Аб зваротах грамадзян» 2011 г. і Пастанаўленні ЦВК.

⁴ Гл. таксама [Сумеснае заключэнне БДПЧ/АБСЕ і Венецыянскай Камісіі Савета Еўропы](#).

⁵ У 2013 г. Беларусь два разы запрасіла і прыняла БДПЧ/АБСЕ для абмеркавання папярэдніх рэкамендацыяў і планаваных зменаў і дапаўненняў. У далейшым запытаў аб афіцыйнай прававой экспертызе праектаў альбо прынятых зменаў і дапаўненняў не паступала.

⁶ Па стане на 15 верасня ад дня аб'ядлення выбараў ЦВК правяла 5 паседжанняў і прыняла 51 пастанаўленне.

⁷ Памер камісій вызначаецца органамі, якія фарміруюць камісіі, паводле іх меркавання.

можа ўваходзіць больш за аднаго прадстаўніка ад кожнай арганізацыі, якая вылучае сваіх членаў. Нягледзячы на тое, што Выбарчы Кодэкс забараняе членства ў выбарчых камісіях глаў мясцовых выканаўчых і адміністрацыйных органаў, МНВ БДПЧ/АБСЕ адзначыла, што іншыя прадстаўнікі кіраўніцтва такіх органаў, а менавіта намеснікі старшыняў альбо начальнікі аддзелаў, займаюць кіраўнічыя пасады ў некаторых ЦВК.

Мясцовыя органы ўлады прызначылі 2 623 члена ТВК і 66 941 члена УВК у вызначаныя законам тэрміны. Жанчыны складаюць 59% і 71,5% членаў ТВК і УВК адпаведна. Жанчыны стаяць на чале адной траціны ТВК. Прадстаўнікі, вылучаныя незалежнымі арганізацыямі грамадзянскай супольнасці і палітычнымі партыямі, у бальшыні выпадкаў не былі зацверджаныя, і толькі некалькі з іх патрапіла ў выбарчыя камісіі.⁸ На дадзены момант тры кандыдаты ў прэзідэнты накіравалі ў ЦВК па аднаму прадстаўніку з правам дарадчага голасу, і ўсе чатыры кандыдаты прызначылі 113 давераных асоб у цэлым па краіне.⁹

VI. РЭГІСТРАЦЫЯ ВЫБАРШЧЫКАЎ

Грамадзяне, дасягнуўшыя да дня выбараў 18 год, маюць права прагаласаваць на ўчастку па месцы іх рэгістрацыі (пастаяннага альбо часовага пражывання). Выбарчым кодэксам вызначана, што ў галасаванні не прымаюць удзел грамадзяне, прызнаныя судом па законе абмежаванымі ў праве і/або дзеяздольнасці, асобы, якія ўтрымліваюцца па судоваму выраку ў месцах пазбаўлення волі, асобы, у дачыненні якіх, у парадку, вызначаным крымінальна-працэсуальным заканадаўствам, абраная мера стрымання – утрыманне пад вартай альбо ў следчым ізалятары, незалежна ад цяжкасці зробленага злачынства і тэрміна пакарання.¹⁰

На кожныя выбары спісы выбаршчыкаў складваюцца УВК на падставе інфармацыі, перададзенай мясцовымі ўладамі.¹¹ Згодна з заканадаўствам, выбаршчык можа быць зарэгістраваны толькі на адным участку для галасавання. Адсутнасць адзінага спісу выбаршчыкаў выключае магчымасць праверкі на прадмет рэгістрацыі выбаршчыка на некалькіх участках адначасова. У дадзены момант УВК ажыццяўляе праверку спісаў выбаршчыкаў шляхам наведвання выбаршчыкаў па месцу жыхарства. Канчатковы спіс выбаршчыкаў павінен быць сфарміраваны да 25 верасня, пасля чаго выбаршчыкі змогуць праверыць сваю рэгістрацыю ў спісе выбаршчыкаў на ўчастку і запатрабаваць унесці выпраўленні і змены.

Выбарчы кодэкс дазваляе заносіць выбаршчыкаў у спіс у любы час, у тым ліку ў дзень галасавання.¹² На 15 верасня ЦВК не апублікавала інфармацыю аб папярэдній колькасці зарэгістраваных выбаршчыкаў.

⁸ Суразмоўцы з кааліцыі «Права выбару 2015», якая складаецца з васьмі партый і шэрагу арганізацый гарамадзянскай супольнасці, праінфармавалі МНВ БДПЧ/АБСЕ, што з 374 прадстаўнікоў, вылучаных імі ў УВК, толькі 10 было зацверджана.

⁹ Згодна з Выбарчым Кодэксам, кандыдаты маюць права прызначаць члена ЦВК з правам дарадчага голасу і да 30 давераных асоб па ўсёй краіне.

¹⁰ У адпаведнасці з пастанаўленнем ЦВК ад 14 мая 2015 г., асобы, асуджаныя на арышт на тэрмін да трох месяцаў у рамках крымінальнага пераследу, маюць права галасаваць з дапамогай пераносных урнаў для галасання.

¹¹ Спісы выбаршчыкаў УВК, сфарміраваныя ў месцах часовага знаходжання выбаршчыкаў (бальніцы, вайсковыя часткі, дыпламатычныя альбо консульскія прадстаўніцтвы), рыхтуюцца главой адпаведнай установы.

¹² [Кодэкс добрасумленнай практыкі ў сферы выбараў \(Кодэкс добрасумленнай практыкі\) Камісіі Савета Еўропы за дэмакратыю праз права \(Венецыянскай камісіі\)](#) гаворыць, што рэгістрацыя выбаршчыкаў не павінна праводзіцца ў дзень выбараў.

VII. РЭГІСТРАЦЫЯ КАНДЫДАТАЎ

Кандыдатамі ў прэзідэнты могуць быць грамадзяне Рэспублікі Беларусь па нараджэнні не маладзей за 35 гадоў, якія пастаянна жылі на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь на працягу апошніх дзесяці гадоў, пры умове адсутнасці непагашанай судзімасці.¹³ Кандыдат у прэзідэнты вылучаецца ініцыятыўнай групай, якая павінна складацца не менш чым са 100 выбаршчыкаў.

Да 20 ліпеня ЦВК зарэгістравала 8 ініцыятыўных групаў з 15, якія падалі заяву на рэгістрацыю.¹⁴ 10 верасня ЦВК зарэгістравала чатырох кандыдатаў, сярод якіх – дзеючы прэзідэнт; адзін з кандыдатаў – жанчына. Тры ініцыятыўныя групы не сабралі неабходную колькасць у 100 000 подпісаў выбаршчыкаў у падтрымку свайго кандыдата.¹⁵ Аднаму з прэтэндэнтаў у кандыдаты было адмоўлена ў рэгістрацыі пасля таго, як ТВКі па ўсёй тэрыторыі краіны выявілі, што інфармацыя аб падпісаўшыхся выбаршчыках альбо асобах, якія збіралі подпісы, адсутнічала альбо была няпоўная.¹⁶

Некаторыя суразмоўцы МНВ БДПЧ/АБСЕ, у тым ліку былыя кандыдаты ў прэзідэнты, выказалі заклапочанасць у сувязі з адсутнасцю роўных магчымасцяў для кандыдатаў падчас збору подпісаў і палічылі працэс праверкі подпісаў недастаткова празрыстым.

VIII. УМОВЫ ПРАВЯДЗЕННЯ ПЕРАДВЫБАРЧАЙ АГІТАЦЫ

Перадвыбарчая агітацыя афіцыйна распачалася 10 верасня. На дадзены момант перадвыбарчая кампанія пераважна праходзіць незаўважна. Большасць суразмоўцаў МНВ БДПЧ/АБСЕ чакаюць, што ўмовы правядзення перадвыбарчай агітацыі будуць дастаткова спрыяльнымі, аднак некаторыя зацікаўленыя ўдзельнікі працэсу з апазіцыі лічаць выбар кандыдатаў абмежаваным. 10 верасня некаторыя былыя кандыдаты ў прэзідэнты сумесна з лідарамі партый і актывістамі апазіцыі правялі акцыю пратэсту ў Мінску, аспрэчваючы легітымнасць працэсу рэгістрацыі кандыдатаў, які выключыў магчымасць удзелу ў выбарах некаторых патэнцыйных кандыдатаў з апазіцыі.¹⁷

Ключавымі тэмамі кампаніі з'яўляюцца пытанні рэгіянальнай бяспекі, у прыватнасці, падзеі ва Ўкраіне, эканамічная сітуацыя ў краіне і патэнцыяльнае размяшчэнне расійскай вайскава-паветранай базы ў Беларусі. Пытанне аб удзеле альбо няўдзеле ў выбарах у чарговы раз стала

¹³ Дадзенае патрабаванне такога працяглага пражывання крытыкавалася раней у [Сумесным заключэнні БДПЧ/АБСЕ і Венецыянскай Камісіі Савета Еўропы](#).

¹⁴ Тром з іх было адмоўлена ў рэгістрацыі на падставе таго, што ў іх ініцыятыўную групу ўваходзіла менш за 100 чалавек, адной – за падачу дакументаў пасля афіцыйна усталяванага тэрміна, адной – за няпоўны камплект дакументаў, адной – за неадпаведнасць патрабаванню аб 10 гадах пастаяннага пражывання, і яшчэ адной – за неадпаведнасць патрабаванню аб грамадзянстве.

¹⁵ Ініцыятыўныя групы Жаны Раманоўскай, Сяргея Калякіна і Анатоля Лябедзькі. У адпаведнасці з Кодэксам добрасумленнай практыкі, заканадаўства не павінна патрабаваць сабраць больш за адзін працэнт подпісаў ад адной выбарчай акругі.

¹⁶ ТВК прызналі неспраўднымі 123705 з 130404 подпісаў, сабраных за патэнцыйнага кандыдата Віктара Цярэшчанку. У далейшым сп-р Цярэшчанка абскардзіў рашэнне ЦВК аб адмове ў рэгістрацыі ў Вярхоўным Судзе і папрасіў доступ да пратаколаў ТВК па праверцы подпісаў у сваю падтрымку. Судовае слуханне было праведзена 16 верасня, на сённяшні дзень рашэнне яшчэ не апублікавана.

¹⁷ Нядаўна памілаваны былы палітвязень Мікалай Статкевіч меў намер прыняць удзел у гэтых выбарах, аднак яго ініцыятыўная група не была зарэгістравана з-за наяўнасці ў сп-ра Статкевіча нязнятай судзімасці. Па словах сп-ра Статкевіча, яму было вынесена афіцыйнае папярэджанне, у якім казалася пра парушэнне Артыкула 23.34 Кодэкса аб адміністрацыйных праванарушэннях, за ўдзел у арганізацыі дадзенага мерапрыемства,

тэмай кампаніі. Больш таго, некаторыя апазіцыйныя дзеячы заклікаюць ігнараваць выбарчы працэс.

Мясцовыя выканаўчыя органы ўлады вызначылі месцы для правядзення агітацыйных мерапрыемстваў і размяшчэння інфармацыйных матэрыялаў у вызначаныя законам тэрміны. Атрыманне дазволу на правядзенне мерапрыемстваў не патрабуецца толькі ў выпадку правядзення мерапрыемстваў у спецыяльна адведзеных месцах. Нягледзячы на тое, што дадзенае палажэнне дзейнічае ў адпаведнасці з беларускім заканадаўствам, яно супярэчыць міжнародным прынцыпам аб свабодзе схода. ЦВК падрыхтуе зводныя брашуры з інфармацыяй аб кандыдатах, якія будуць рассылацца выбаршчыкам і выстаўляцца ў спецыяльна адведзеных месцах і выбарчых участках.

Несуразмерныя прававыя абмежаванні свабод уплываюць на ўмовы правядзення выбарчай кампаніі. Маюць месца абмежаванні свабоды аб'яднанняў, у тым ліку звязаныя з працэсам рэгістрацыі палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў.¹⁸ Правы грамадзян альбо грамадскіх аб'яднанняў, жадаючых закрануць пытанні выбараў на мітынгх, застаюцца абмежаванымі.¹⁹ Свабода слова абмежаваная магчымасцю крымінальнага пераследу за абразу гонару, годнасці і дзелавой рэпутацыі, а таксама забаронай на заклікі і дзеянні, накіраваныя на зрыў, адмену альбо перанос тэрміну выбараў.

IX. ФІНАНСАВАННЕ КАМПАНІІ

Кандыдаты могуць выкарыстоўваць свае асабістыя рэсурсы, ахвяраванні грамадзян і юрыдычных асоб пры ўмове, што ўказаныя сродкі ўнесеныя ў выбарчы фонд кандыдатаў. Дапаўненні да заканадаўства, прынятыя ў 2013 і 2015 гг., павысілі максімальны памер ахвяраванняў і ліміт выдаткаў, дазволілі патынцыйным кандыдатам адкрываць банкаўскія рахункі для збору сродкаў падчас рэгістрацыі іх ініцыятыўных груп і ўсталявалі забарону на замежнае фінансаванне. Выдаткі кандыдата не могуць перавышаць прыблізна 85 000 EUR.²⁰ Акрамя таго, прадугледжаная нягрошавая дзяржаўная падтрымка правядзення кампаніі ў форме прадастаўлення памяшканняў для агітацыйных мерапрыемстваў, агітацыйных матэрыялаў і бясплатнага эфірнага часу. Кандыдаты перадаюць фінансавую справаздачу ў ЦВК не менш, чым за 10 дзен да выбараў, а канчатковую фінансавую справаздачу – на працягу пяці дзён пасля выбараў.

Шэсць ініцыятыўных групаў адкрылі банкаўскія рахункі.²¹ Даходы, атрыманыя да рэгістрацыі кандыдатаў, могуць быць выкарыстаныя для арганізацыі працэсу збору подпісаў. Згодна з заканадаўствам, ЦВК штотыднёва публікавала на сваім сайце інфармацыю аб паступленнях і выдатках, якая прадастаўлялася банкам. Па стане на 15 верасня 2015 г. агульная

¹⁸ Грамадскія аб'яднанні па абароне правоў чалавека не могуць атрымліваць фінансаванне з-за мяжы, у тым ліку ад міжнародных арганізацый, і ў заканадаўстве прадугледжаныя шырокія дыскрэдытацыйныя паўнамоцтвы, якія дазваляюць адмаўляць ім у рэгістрацыі альбо пазбавіць іх рэгістрацыі, а таксама крыміналізаваць іх дзейнасць.

¹⁹ Гл. параграф 37 Сумеснага заключэння БДПЧ/АБСЕ і Венецыянскай Камісіі аб Законе аб масавых мерапрыемствах.

²⁰ Адзін EUR роўны прыблізна 20 000 беларускіх рублёў. Фізічная асоба можа ахвяраваць 180 EUR, а юрыдычная асоба – да 460 EUR.

²¹ Ініцыятыўныя групы Калякіна, Караткевіч, Раманоўскай, Улаховіча, Цярэшчанкі і Гайдукевіча. Ініцыятыўныя група дзеючага Прэзідэнта адкрыла выбарчы фонд на наступны дзень пасля яго рэгістрацыі ў якасці кандыдата.

²¹ Ініцыятыўныя групы Калякіна, Караткевіч, Раманоўскай, Улаховіча, Цярэшчанкі і Гайдукевіча. Ініцыятыўныя група дзеючага Прэзідэнта адкрыла выбарчы фонд на наступны дзень пасля яго рэгістрацыі ў якасці кандыдата.

задэклараваная сума паступленняў на рахункі шасці ніцыятыўных груп склала прыблізна 2200 EUR, а агульная задэклараваная сума выдаткаў склала 1800 EUR.

Х. СРОДКІ МАСАВАЙ ІНФАРМАЦЫІ

У краіне існуе мноства вясчальных і друкаваных СМІ. Тэлебачанне з'яўляецца асноўнай крыніцай інфармацыі, і на рынку дамінуюць дзяржаўныя СМІ. Прыблізна 67% усіх зарэгістраваных СМІ з'яўляюцца прыватнымі, аднак усе тэлевізійныя каналы, якія ажыццяўляюць вясчанне па ўсёй тэрыторыі краіны, знаходзяцца ў дзяржаўнай уласнасці.²² Расійскія і польскія СМІ вясчаюць у краіне і даступныя ў агульнанацыянальным маштабе. Распаўсюджванне газет ажыццяўляецца праз дзяржаўныя структуры, якія, па звестках некаторых суразмоўцаў МНВ БДПЧ/АБСЕ, садзейнічаюць дзяржаўным выданням. Па іх жа словах, Інтэрнэт становіцца ўсё больш даступным у Мінску і яго аколіцах, а колькасць інфармацыйных вэб-сайтаў значна павялічылася.

Некаторыя суразмоўцы МНВ БДПЧ/АБСЕ паведамілі, што гарантаваныя Канстытуцыяй правы на свабоду выказвання і свабодны доступ да інфармацыі амаль не выконваюцца.²³ Дапаўненні да Закона аб СМІ, прынятыя ў 2014 г., выклікалі занепакоенасць у прафесійнай медыйнай сферы і былі крытыкаваныя Прадстаўніком АБСЕ па свабодзе СМІ як ствараючыя перашкоды свабодзе слова.²⁴ Згодна са змененым законам, любы вэб-сайт, які распаўсюджвае інфармацыю, уключаючы блогі і сацыяльныя сеткі, лічыцца сродкам масавай інфармацыі, а яго ўладальнік нясе адказнасць за любы размешчаны кантэнт, у тым ліку каментары карыстальнікаў. Міністэрства інфармацыі паведаміла МНВ БДПЧ/АБСЕ аб тым, што па рашэнню суда яно валодае паўнамоцтвам блакіраваць вэб-сайты. Некаторыя суразмоўцы МНВ БДПЧ/АБСЕ заявілі, што з моманту зацверджання вышэйуказаных дапаўненняў некалькі незалежных інфармацыйных онлайн крыніц было заблакавана.²⁵

Згодна з Выбарчым Кодэксам, усім прэтэндэнтам гарантуецца роўны доступ да дзяржаўных СМІ з моманту іх рэгістрацыі ў якасці кандыдатаў. Для гэтага ЦВК прыняла Пастанаўленне, адпаведна з якім дзяржаўны тэлеканал «*Беларусь 1*» і «*Першы нацыянальны канал Беларускага радыё*» павінныя, пачынаючы з 14 верасня 2015 г., вылучыць бясплатны эфір. ЦВК прызначыла Назіральны савет па кантролю за выкананнем парадку і правіл правядзення перадвыбарчай агітацыі ў СМІ з мэтай кантроля за асвятленнем кампаніі ў СМІ, аднак сістэматычнага маніторынгу Саветам не ажыццяўляецца.²⁶ У выпадку парушэнняў Назіральны савет па кантролю за выкананнем парадку і правіл правядзення перадвыбарчай агітацыі ў СМІ рэкамендуе ЦВК прыняць меры ў адносінах да адпаведных СМІ. Правядзенне тэлевізійных дэбатаў паміж кандыдатамі запланавана на 3 кастрычніка.

²² Гл. https://www.irex.org/sites/default/files/u105/EE_MSI_2015_Belarus.pdf.

²³ У даследаваннях свабоды прэсы за 2015 г. Рэспубліка Беларусь заняла месца ў рэйтынгі з 199 краінаў па ацэнцы *Freedom House* і 157 месца ў рэйтынгі са 180 краін па ацэнцы «Рэпарцёры без межаў».

²⁴ Гл. заяву Прадстаўніка па свабодзе СМІ ад 22 снежня 2014 г. па спасылцы <http://www.osce.org/fom/132866>.

²⁵ Пасля блакіравання незалежнага інфармацыйнага сайта *kyky.org* у чэрвені 2015 г. Міністэрства інфармацыі паведаміла, што доступ быў заблакіраваны для ўсіх беларускіх карыстальнікаў у адпаведнасці з Артыкулам 38.1.3 Закона аб сродках масавай інфармацыі, паколькі размешчаная там інфармацыя была здольная нашкодзіць нацыянальным інтарэсам Рэспублікі. Гл.: <http://spring96.org/ru/news/77907>

²⁶ У склад Назіральнага савета па кантролю за выкананнем парадку і правіл правядзення перадвыбарчай агітацыі ў СМІ уваходзяць прафесіяналы у сферы СМІ і Намеснік Міністра інфармацыі, але Савету яшчэ мае адбыцца першае працоўнае паседжанне і выбар старшыні.

7 верасня МНВ БДПЧ/АБСЕ пачала колькасны і якасны маніторынг асвятлення кампаніі. Ён ахоплівае пяць тэлевізійных каналаў, два радыёканалы і пяць газет.²⁷

XI. СКАРГІ І ЗВАРОТЫ

Скаргі могуць падавацца ў выбарчыя камісіі, суды альбо Генеральную Пракуратуру, аднак існуе абмежаванне кола асоб, маючых права звяртацца са скаргай, у залежнасці ад прадмета скаргі. Некаторыя рашэнні выбарчых камісій, у тым ліку аб рэгістрацыі кандыдатаў і ініцыятыўных груп, аб працэсе праверкі подпісаў і аб вызначэнні канчатковых вынікаў выбараў, не могуць быць абскарджаныя. Як правіла, скаргі падаюцца і разглядаюцца на працягу трох дзён.²⁸ Рашэнні выбарчых камісій могуць быць абскарджаныя ў вышэйстаячую выбарчую камісію альбо ў суд адпаведнага ўзроўню. У адпаведнасці з законам, скаргі на рашэнні ніжэйстаячых камісій разглядаюцца ў адкрытых паседжаннях, на якіх мае права прысутнічаць ісцэц; усе іншыя скаргі могуць разглядацца аднаасобна членамі выбарчай камісіі альбо яе супрацоўнікамі. Вярхоўны Суд валодае юрысдыкцыяй па разглядзе скаргаў на рашэнні ЦВК, у той час як абласныя, Мінскі гарадскі, раённыя і гарадскія суды валодаюць юрысдыкцыяй па разглядзе скарг на рашэнні ТВКаў адпаведных узроўняў.

Па дадзеных ЦВК, па стане на 11 верасня ў ЦВК. ТВК і мясцовыя органы ўлады было пададзена 168 скарг і заяваў. У асноўным яны тычыліся абвінавачванняў у немэтазгодным выкарыстоўванні адміністрацыйнага рэсурсу падчас збору подпісаў, адмоў у рэгістрацыі ініцыятыўных груп і фарміравання ТВКаў і УВКаў.

XII. МЯСЦОВЫЯ І МІЖНАРОДНЫЯ НАЗІРАЛЬНІКІ

Выбарчы кодэкс прадугледжвае магчымасць назірання за выбарамі грамадзянамі і міжнароднымі назіральнікамі. Палітычныя партыі, грамадскія аб'яднанні, працоўныя калектывы, групы з дзесяці выбаршчыкаў і сродкі масавай інфармацыі могуць вылучаць назіральнікаў. ЦВК выдае акрэдытацыю назіральнікам ад рэспубліканскіх грамадскіх аб'яднанняў і палітычных партый на нацыянальным узроўні, а ТВКі і УВКі акрэдытуюць назіральнікаў на мясцовым узроўні. Законам не вызначаюцца тэрміны падачы заяваў на акрэдытацыю назіральнікаў. Прадстаўнікі замежных дзяржаў і міжнародных арганізацый могуць назіраць за выбарамі толькі па запрашэнню ўладаў. Некаторым замежным недзяржаўным арганізацыям было адмоўлена ў акрэдытацыі на падставе таго, што яны не былі запрошаныя.

На сённяшні дзень акрэдытавана каля 195 замежных назіральнікаў і 9 128 назіральнікаў з ліку грамадзян. Як мінімум дзве замежныя арганізацыі, якія падалі заяву на акрэдытацыю, яе не атрымалі.²⁹ На дадзены момант найбольш актыўнымі з'яўляюцца грамадзянскія назіральныя кампаніі «Праваабаронцы за свабодныя выбары» і «Права выбару-2015». Яны пастаянна выказваюць сумневы ў тым, што ім будзе прадастаўлена магчымасць паўнаўважнага назірання за падлікам галасоў і падвядзеннем вынікаў галасавання.

²⁷ Тэлеканал: «*Беларусь 1*», «*Беларусь 3*», «*ОНТ ТВ*», «*СТВ*», «*РТР-Беларусь*». Радыёканалы: дзяржаўны «*Першы нацыянальны канал Беларускага радыё*» і прыватнае «*Еўрарадыё*». Газеты: дзяржаўныя «*Советская Белоруссия*», «*Звязда*», «*Рэспубліка*», «*Народная Газета*» і прыватныя «*Народная Воля*», «*Наша Ніва*», «*БелГазета*» і «*Комсомольская Правда*».

²⁸ Як выключэнне, скаргі на рашэнне УВК, якія датычацца рэгістрацыі выбаршчыкаў, можна падаваць як у ТВКі, так і ў тэрытарыяльныя суды.

²⁹ Расійская некамерцыйная арганізацыя «За празрыстыя выбары» і Еўрапейская сетка арганізацый па маніторынгу выбараў (ENEMO).

ХІІІ. ДЗЕЙНАСЦЬ МНВ БДПЧ/АБСЕ

МНВ БДПЧ/АБСЕ пачала сваю дзейнасць у Мінску 26 жніўня. Глава Місії сустрэўся з Міністрам замежным спраў, Старшынямі ЦВК, Вярхоўнага і Канстытуцыйнага судоў, міністрамі, а таксама кандыдатамі ў прэзідэнты, прадстаўнікамі палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў, грамадзянскай супольнасці, СМІ і прадстаўнікамі дзяржаў-членаў АБСЕ. З 2 верасня ў Рэспубліцы Беларусь працуюць 36 доўгатэрміновых назіральнікаў. Парламенцкая асамблея (ПА) АБСЕ і Парламенцкая асамблея Савета Еўропы (ПАСЕ) плануюць накіраваць дэлегацыі для назірання ў дзень выбараў. Дзеючы Старшыня АБСЕ прызначыў Віцэ-Прэзідэнта ПА АБСЕ сп-ра Кента Гэрстэда Спецыяльным Каардынатарам і кіраўніком групы кароткатэрміновых назіральнікаў АБСЕ ў рамках гэтых выбараў.

*Толькі англійская версія дадзенай справаздачы з'яўляецца афіцыйным дакументам.
Неафіцыйны пераклад даступны на беларускай і рускай мовах.*